

Sérálit við skýrslu hluta nefndar um endurskoðun laga um almannatryggingar, dags. 10.1.2016.

Inngangur

Sú grunnhugmynd að baki starfsgetumats, að horfa fremur til færni einstaklings en skerðinga er jákvæð. Útfærsla starfsgetumats skiptir miklu máli og ekki síður umgjörð þess og framkvæmd. Starfsgeta snýst m.a. um samspil einstaklinga og umhverfis, því þarf að taka á viðfangsefninu með mun heildstæðari hætti en gert er í skýrslunni. Reynsla annarra þjóða er sú að einstaklingar verða skyldaðir til að fara í starfsendurhæfingu sem undanfara starfsgetumats, en það ferli getur tekið nokkur ár. Því er afar mikilvægt að ramminn utan um starfsgetumatið verði skýr, innkoma einstaklinga inn í kerfið verði skýrt afmörkuð og réttur þeirra tryggður í hvívetna.

I. Undirrituð eru fylgjandi eftirfarandi tillögum að breytingum laga um almannatryggingar sem fram koma í skýrslunni:

- a) **Sérstök framfærsluuppbot verði felld inn í sameinaðan bótaflokk (lífeyri)**
Breytingin hefði í för með sér afnám „krónu á móti krónu“ skerðingar, auk þess sem hún myndi einfalda kerfið og gera það skiljanlegra. „Krónu á móti krónu“ skerðing í núverandi kerfi hefur m.a. hamlað atvinnuþátttöku lífeyrisþega.
- b) **Afnám innbyrðis skerðingar bótaflokka**
Viðbót við lífeyri, sem kemur í stað aldurstengdrar örorkuuppbotar, bætist ofan á sameiginlegan bótaflokk og myndi taka út innbyrðis skerðingu tveggja bótaflokka. Frá 2008 hefur aldurstengda örorkuuppbotin skert sérstaka framfærsluuppbot. Um er að ræða jákvæða breytingu, þó með þeim fyrirvara að núverandi fjárhæð (39.862 kr. á mánuði) haldi sér og hækki árlega í samræmi við hækkun lífeyris.
- c) **Afnám víxlverkana í samspili almannatrygginga og lífeyrissjóða**
Lífeyrissjóðir hætti að líta til greiðslna frá almannatryggingum við tekjuathugun vegna örorkulífeyrisgreiðslna.
- d) **Heimilisuppbot verði áfram sérstakur bótaflokkur og tilheyri lögum um félagslega aðstoð líkt og nú**
Jafnframt er tekið undir að endurskoða eigi þær skilgreiningar sem eru að baki fjárhagslegu hagræði þess að búa með öðrum
- e) **Stoðþjónustu- og starfsgetumat verði aðskilið**
Greiðslur vegna stoðþjónustu og hjálpartækja verða ótengdar tekjum eða lífeyri til framfærslu.
- f) **Eitt sameiginlegt mat**
Eitt sameiginlegt mat fyrir almannatryggingar og lífeyrissjóði er jákvæð breyting að því gefnu að slíkt mat sé ávallt kæránlegt og framkvæmdin lúti stjórnsýslulögum.

II. Undirrituð eru andvíg eftirfarandi tillögum að breytingum laga um almannatryggingar í skýrslunni:

a) Framfærsluviðmiðið óbreytt

Hluti nefndarinnar leggur til að festa eigi í sessi núverandi framfærsluviðmiðið. Aukið fjárframlag til almannatrygginga mun því ekki skila sér til lífeyrisþega, sem hafa engar aðrar tekjur en lífeyri almannatrygginga.

b) Óljóst hvernig hækka eigi lífeyri

Í skýrslunni er ekki kveðið skýrt á um hvernig lífeyrir eigi að hækka í samræmi við krónutöluhækkun lægstu launa. Lífeyrir (án heimilisuppbótar og viðbótar) skal vera að minnsta kosti jafn hár og lágmarkslaun hverju sinni. Í þessu samhengi er rétt að hafa í huga að frá því nefndin tók til starfa í lok árs 2013 hafa efnahagslegar aðstæður þjóðarbúsins vænkast verulega og þar með hafa forsendur breyst. Fjárhæðir almannatrygginga hafa ekki fylgt launapróun og lífeyrir hækkað mun minna en lægstu laun og er kjaragliðnun síðustu ára enn óbætt.

c) Of hátt skerðingarhlutfall vegna tekna

Í skýrslunni er lagt til 45% skerðingarhlutfall á allar tekjur, með einni undantekningu (sjá lið II d). Skerðingarhlutfall vegna tekna myndi hækka úr 38,35% í 45%. 45% skerðingarhlutfall þýðir að lífeyrisþegi heldur eftir 322 kr. af 1.000 kr. tekjum annars staðar frá, eftir að tekjuskattur hefur verið dreginn frá. Í útreikningum með tillögunum er heimilisuppbótin áfram afleiddur bótaflokkur og því yrði skerðingarhlutfall þeirra sem fá hana greidda yfir 50%. Fjárhagslegur hvati er því enginn fyrir þá sem falla í þennan hóp.

d) Lítil sem enginn hvati til atvinnuþátttöku – afnám frítekjumarka og hátt skerðingarhlutfall

Frítekjumörkin draga úr skerðingum hjá þeim lífeyrisþegum, sem geta nýtt sér þau. Í nefndinni náðist ekki samstaða um hvort meðhöndla ætti allar tekjur eins eða hvort áhrif þeirra ættu að vera mismunandi eftir tegundum tekna. Í skýrslunni er lagt til að allar tekjur verði meðhöndlaðar eins, þ.e. án frítekjumarks, með þeirri einu undantekningu að atvinnutekjur einstaklinga í 1. þrepi (26-50% starfsgeta) hafi engin áhrif á útreikning lífeyris. Afnám frítekjumarks fyrir atvinnutekjur samhliða 45% skerðingarhlutfalli myndi taka út allan hvata til atvinnuþátttöku fyrir einstaklinga í 2. þrepi (0-25%). Við teljum óásættanlegt að meðhöndla tekjur þessara einstaklinga á þennan hátt og að tillögurnar feli í sér mismunun gagnvart þeim sem fá lægra starfsgetumat og hafa minni möguleika á atvinnuþátttöku.

e) Innleiðing 2ja þrepa kerfis

Í núverandi kerfi getur 75% örorkumat veitt rétt til fullra greiðslna. Mat upp á 50-74% örorku veitir lítinn sem engan rétt (örorkustyrk). Þetta hefur verið gagnrýnt og talið óréttlátt. Innleiðing 2ja þrepa kerfis leysir ekki þennan vanda og myndi í raun viðhalda núverandi skiptingu. Því er mikilvægt að lögð verði til ný/önnur skipting sem er atvinnuhvetjandi og veitir einstaklingum með skerta starfsgetu aukið svigrúm til að fóta sig á vinnumarkaði án þess að greiðslur falli niður.

f) Engin réttarbót fyrir einstaklinga með hlutfallslegan lífeyri vegna fyrri búsetu erlendis

Í tillögum skýrslunnar er ekki að finna neina réttarbót fyrir þennan hóp. Rúmlega 80% örorkulífeyrisþega í þessari stöðu fá engar greiðslur frá fyrra

búsetulandi, þrátt fyrir milliríkjasamninga.¹ Tillögur nefndarinnar valda því enn fremur að greiðslur til þessa hóps verða lægri í nýju kerfi, en um er að ræða líffeyrisþega með lægstu heildartekjurnar, sem oft á tíðum eru undir skilgreindum framfærsluviðmiðum.²

III. Undirrituð benda á að í skýrslunni er neðangreindum álitaeftum og spurningum um starfsgetumat ósvarað og/eða hafa ekki fengið umfjöllun.

a) Skilyrði sem þarf að uppfylla fyrir innleiðingu starfsgetumats og ekki eru ekki tilgreind í skýrslunni

- Samningur SP um réttindi fatlaðs fólks verði fullgiltur og lögfestur.
- Sett verði lög sem banna mismunun á vinnumarkaði. Lög skulu tryggja viðeigandi aðlögun á vinnumarkaði með skýrum hætti.
- Allt starfsgetumatsferlið og ákvarðanir um greiðslur á grundvelli þess lúti stjórnarsýslulögum.
- Öllum verði tryggð viðunandi framfærsla.

b) Ekki er samstaða um fjárhæðir sem settar voru inn í nýjustu drögum skýrslunnar

Í nýjustu drögum skýrslunnar, dags. 10.2.2016, eru settar inn fjárhæðir fyrir viðbót og heimilisuppbót, sem ekki hafa verið ræddar og/eða ekki er samstaða um í nefndinni. Í sérálitinu undir lið 1 b) er settur fyrirvari um að núverandi fjárhæð (39.862 kr. á mánuði) fyrir viðbótina haldi sér og hækki árlega í samræmi við hækkun líffeyris. Alls er óljóst hvernig upphæð heimilisuppbótar 34.126 kr. er tilkomin í skýrsludrögum, en óskert heimilisuppbót árið 2016 er 37.071 kr.

c) Útfærsla starfsgetumats er mjög óljós

Útfærsla starfsgetumats er um margt óljós og mörgum spurningum er ósvarað, m.a. varðandi hver muni framkvæma starfsgetumat, hvernig framkvæmd þess verður háttáð, hver réttarstaða umsækjenda verður og á hverju starfsgetumat muni byggja (t.d. hvaða hugmyndafræði).

Í dag er vinnumarkaðurinn, bæði opinberi og almenni geirinn, ekki nægilega tilbúinn að veita fólki með skerta starfsgetu hlutastörf og/eða störf með sveigjanleika. Því er ljóst að fjöldi fólks með skerta starfsgetu verður áfram án atvinnu ef ekki er farið í frekari aðgerðir af hálfu stjórnvalda og sérstakar aðgerðir með Samtökum atvinnulífsins og tengdum aðilum. Í skýrslunni er ekki tekið á því hvernig framfærslu þeirra einstaklinga skuli háttáð sem metnir verða með 50-74% starfsgetu og eru án atvinnutekna.

Starfsendurhæfing er tiltölulega ný af nálinni á Íslandi og við eigum enn langt í land með að þróa úrræði fyrir ólíka hópa, fjölga þeim og bæta. Breyta þarf m.a. lögum um sjúkratryggingar til að allt fatlað fólk hafi trygging og jafnan

¹ Sbr. svar félags- og húsnæðismálaráðherra við fyrirspurn um búsetuland og greiðslur almannatrygginga til örorkulífeyrisþega. Þskj. 1185 - 601. mál.

² Sbr. svar félags- og húsnæðismálaráðherra við fyrirspurn um greiðslu almannatrygginga til örorkulífeyrisþega. Þskj. 444. - 235. mál.

aðgang að hjálpartækjum. Skilgreina þarf mun betur hvað fellur undir „stoðþjónustu“.

Sökum þess hversu útfærsla starfsgetumats er óljós er óraunhæft að taka upp nýtt kerfi fyrr en búið er að svara þessum spurningum og öðrum ósvörðum spurningum hér að ofan. Í skýrsluna vantar enn fremur tillögu um að starfsgetumat verði tekið til endurskoðunar innan ákveðins árafjöldi, eftir upptöku þess, með það fyrir augum að meta reynsluna og gera breytingar.

Lokaorð

Vinna nefndarinnar um endurskoðun laga um almannatryggingar hefur að mörgu leyti verið gagnleg til að draga fram þær áskoranir sem þarf að takast á við til að hanna nýtt almannatryggingakerfi. Ljóst er að þeir hagsmunaaðilar sem sátu í nefndinni hafa ólíkra hagsmuna að gæta. Undir almannatryggingum og lífeyrissjóðum liggja miklir fjármunir eða rúmlega 150 milljarðar króna á ársgrundvelli. Að hanna almannatryggingakerfi sem hentar öllum aðilum, þ.e. jafnt einstaklingum og rekstraraðilum (þ.e. ríki og lífeyrissjóðum) er afar flókið viðfangsefni. Fyrir svo umfangsmikla breytingu á löggjöfinni sem hluti af heildarendurskoðun er, þurfa úrvinnsla og fyrirkomulag lykilþátta að liggja fyrir áður en endanleg afgreiðsla fer fram, að mati undirritaðra. Þá væri eflaust vænlegri nálgun að hanna fyrirkomulag starfsgetumats, starfsendurhæfingar og greiðslufyrirkomulags fyrir þá einstaklinga með skerta starfsgetu, sem koma nýir inn. Við endurmat ættu allir umsækjendur óháð aldri að hafa val um hvort þeir fari inn í nýja kerfið eða verði áfram í núverandi kerfi.

Það er von undirritaðra að farið verði strax í að draga verulega úr tekjuskerðingum í almannatryggingakerfinu og tryggja fólki mannsæmandi framfærslu, óháð innleiðingu starfsgetumats. Mikilvægt skref í þá veru væri að fella sérstöku framfærsluuppþótina inn í tekjutryggingu og afnema þar með „krónu á móti krónu“ skerðingar.

Reykjavík, 11.2.2016.

Björt Ólafsdóttir
Björt framtíð

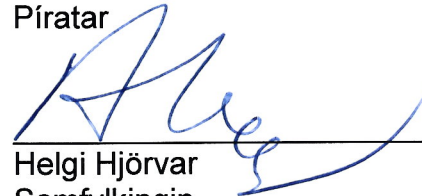
Halldór Sævar Guðbergsson
Öryrkjabandalag Íslands

Klara Geirsdóttir
Öryrkjabandalag Íslands

Guðmundur Ingi Kristinsson
Píratar

Helgi Hjörvar
Samfylkingin

Steinunn Þóra Árnadóttir
Vinstri hreyfingin - grænt framboð